

AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE VE TÜRKİYE'DE VATANDAŞLIK EĞİTİMİ

CITIZENSHIP EDUCATION IN EUROPEAN UNION COUNTRIES AND TURKEY

Yrd.Doç. Dr. Celal Teyyar UĞURLU

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü
cugurlu@cumhuriyet.edu.tr

Öz

Devletler ortak geleceklerini garanti altına almak ve toplumsal düzeni sağlıklı bir şekilde yaşatmak için insanlar arasında güçlü bağlar oluşturmalarıdır. İnsana saygı gösterme, değer verme, hoşgörü, paylaşma her vatandaşın yaşamak istediği toplumsal beklentilerdir. Bu beklentiler insanların kendilerine, birbirlerine ve devletlerine karşı yerine getirmek zorunda oldukları kuralları içerir. Avrupa Birliği de üye devletlerin vatandaşlarında Avrupalılık bilinci oluşturulması bağlamında “vatandaşlık” eğitimine özel bir yer ayırmıştır. Ortak bir çatı altında ortak değerler sistemi yaratmak daha sorunsuz bir toplumsal yapının kurulmasına imkan verebilir. Bu nedenle her Avrupa Birliği üyesi devlet, vatandaşlarını eğitmek durumundadır. Avrupa Birliği vatandaşlık eylem planının amacı güçlü ve katılımcı vatandaşlık duygusuna sahip bir vatandaş profili yaratmaktır. Avrupa Birliği 2006 yılının sonunda başlayıp 7 yıllık bir eylem programıyla (2007-2013) ortak geleceğini inşa etmeyi amaçlamaktadır. Program için bir çok sivil örgütün görüşüne başvurulmuştur. Program, bir vatandaş olarak sorumluluklar ve hakların farkındalığını artırmayı amaçlamaktadır. Vatandaş olarak sorumluluklar ve hakların farkında olmak, Avrupalılık kimliğine sahip olma duygusu geliştirmek bu projeye gerçekleştirilmek istenmektedir. Bu çalışmada Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye deki vatandaşlık eğitimi uygulamaları, yasal düzeyde, programlar düzeyinde ve okul, aile öğrenci düzeyinde karşılaştırılmalı olarak ele alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Vatandaşlık, Avrupa Birliği, Demokrasi

Abstract

In order to warrant their common future and perpetuate the social order in a blooming way, states should develop strong links between people. Respecting to pupil, honoring, allowance, sharing are the social expectations that every citizen wants to breathe. Those expectations cover the rules that people have to fulfill to themselves, each other and their states. European Union gives a special place for “citizenship” education in the context of developing consciousness to become European in the citizens of member states, too. Developing common values system in a common frame enables building more problem-free social structure. That is why, every each member state of European Union have to educate its citizens. The aim of European Union citizenship action plan is developing a citizen profile which is strong and has participant citizenship sense. European Union, with 7 year action plan (2007-2013) started in the end of 2006, aims to build its common future. A lot of civil organizations consulted for the program. Programs aims to increase the awareness of responsibilities and rights as being a citizen. With this project, it is aimed to implement to be aware of responsibilities and rights as being a citizen and developing the sense of having European identity. In this study, applications of citizenship education in European Union countries and Turkey discussed comparatively in the legal, programs and school, family and student planes.

Key Words: Citizenship, European Union, Democracy

1. GİRİŞ

Belli bir vatana ait olma ve o vatanın ortak değer, yasal düzenlemeler, örf vb. toplumsal düzenlemelerine uyma davranışı ile ‘vatandaşlık’ kavramını ifade edebiliriz. Vatandaşlık ve demokrasi bir arada düşünüldüğünde daha anlamlı görülebilir. Demokrasilerde egemenlik halka aittir. Halkın egemenlik haklarını kullanması, koruması vatandaşlık bilinci ile sağlanabilir. Dayatma olmadan özgür bilinçle bireylerin kendi yaşam düzenini kurması ve sürdürmesi demokrasi ile olanaklıdır. Demokrasi ‘vatandaşlık’ kavramına özel bir değer yükler. Demokrasinin olmadığı toplumlarda bireylerin bir vatana bağlı olma durumları da vatandaşlık olarak adlandırılabilir, haklar ve sorumlulukları bakımından günümüz çağdaş dünyasında işlevsel bir değer taşımayabilir.

Eğitim, demokrasinin yaşamasında en önemli faktörlerden biridir. Demokrasi anlayışı ve demokratik anlayışların gelişmediği ülkelerde hürriyet rejimi tehlikeye girer (Büyükkaragöz, & Kesici: 51). Devletler ortak geleceklerini garanti altına almak ve toplumsal düzeni sağlıklı bir şekilde yaşatmak için insanlar arasında güçlü bağlar oluşturmalıdır. İnsana saygı gösterme, değer verme, hoşgörü, paylaşma her vatandaşın yaşamak istediği toplumsal beklentilerdir. Bu beklentiler insanların kendilerine, birbirlerine ve devletlerine karşı yerine getirmek zorunda oldukları kuralları içerir. Karşılıklı ilişkiler hem yasal hem de informal anlamlarda değerini bulur. Ancak yasallık, keyfiliğe engel olması açısından önemlidir.

Vatandaşlık eğitimi ilkçağlardan bu yana demokratik toplumlara kadar her devletin gündeminde yer almış ve giderek de yer almayı sürdürmektedir (Köksal, 2007). Devletler açısından “vatandaşlık eğitiminin” önemini ne olduğunu, onların eğitim sistemleri içerisinde “vatandaşlık eğitimine” verdikleri değerle anlayabiliriz (Kan, 2009). Avrupa Birliği devletleri de, bu birliğin gereklerini yerine getirebilmek için “vatandaşlık eğitimine” eğitim programlarında daha çok yer vermeye başlamışlardır. Ortak bir çatı altında ortak değerler sistemi yaratmak daha sorunsuz bir toplumsal yapının kurulmasına imkan verebilir. Bu nedenle her Avrupa Birliği üyesi devlet, vatandaşlarını bu doğrultuda eğitmek durumundadır.

İnsanların sosyal yaşam içerisindeki yerlerinin artması ile “nitelikli vatandaşlık” önemli bir amaç haline gelmiştir. Bu nedenlerle, Avrupa Birliği vatandaşlık eylem planının amacı güçlü ve katılımcı vatandaşlık duygusuna sahip bir vatandaş profili yaratmaktır. Avrupa Birliği 2006 yılının sonunda başlayıp 7 yıllık bir eylem programıyla (2007-2013) ortak geleceğini inşa etmeyi amaçlamaktadır. Program için birçok sivil örgütün görüşüne başvurulmuştur. Program, bir vatandaş olarak sorumluluklar ve hakların farkındalığını artırmayı amaçlamaktadır. Bu proje ile Avrupalılık kimliğine sahip olma duygusu geliştirilmesi gerçekleştirilmek istenmektedir (Eurydice, 2005; Holford, 2006). Avrupa Birliği vatandaşları üzerinde formal bir söyleme sahip olabilmek için birlik ülkelerinin tek bir yasal çerçeve içerisinde bütünleştirmeyi amaç edinmektedir. İlk başlangıçta iş elitlerinin ve hükümetlerin ekonomik işbirliği temelinde gelişen Avrupa Birliği bugün sosyal ve politik

gelişmelerinde uzağında kalamamıştır (Ulrich vd., 2003). Birlik vatandaşlığı da bu anlamda sosyal uyum aracı olarak kabul edilmeye başlamıştır.

Son yıllarda birçok uluslararası örgüt ve araştırma kuruluşu “vatandaşlık eğitimi” konusunu gündemlerine taşımaktadırlar. Birleşmiş Milletler Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) aktif olarak vatandaşlık eğitimi fikrini global düzeyde teşvik edici çalışmaları desteklemektedir. Avrupa Konseyi 1997 yılından beri Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (Education for Democratik Citizenship) (EDC) Projesini gerçekleştiriyor. Avrupa Konseyi strateji geliştirmek ve içeriği belirleyebilmek için Avrupa ülkelerinden uzman ve değişik düzeyde katılımcılarla Demokratik Vatandaşlık Eğitimi politikalarını belirlemiştir (Eurydice, 2005).

Yasal olarak Avrupa vatandaşlığı 1992 yılında Maastricht Antlaşması ile ortaya çıktı. Bu durum farklı kimlikleri Avrupa gelenekleri çatısı altında birleştirmeyi amaçlıyordu. 2004 yılında ise, topluluk eylem programı, aktif Avrupa vatandaşlığını geliştirmenin amacı, vatandaşları Avrupa Birliği kurumları ile yakınlaştırmak, Avrupa Birliği oluşumunu düşünen ve tartışan vatandaşlar yaratmak, ülkeler arası vatandaş değişimini sağlamayı amaçlıyordu (Holford, 2006). Daha sonra Amsterdam Antlaşması ile de birlik vatandaşlığı tamamlanarak, her üye devlet vatandaşının aynı zamanda birlik vatandaşı olduğu ancak birlik vatandaşlığının herhangi bir üye devletin vatandaşı olmak anlamına gelmediği ifade edilmiştir (Norbert, 2001).

Demokratik toplum temeli bağlamında büyüyen Avrupa Birliği’nde ise vatandaşlık büyük ve önemli bir gündem olmaya başladı. Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayanların uyum içinde yaşamaları için, Avrupalılık kimliğini öğrencilere kazandırılmasına ihtiyaç duyuldu. Avrupa Birliğinde sorumlu ve demokratik vatandaşlık fikrinin genç insanlara aşılması gerektiği daha büyük bir önem kazanmaya başladı. Ancak, Kostas (2001)’a göre, Avrupa Birliği kimliği ulusal kimliğe eşit bir kimlik geliştirme çabası içinde değildir. Düşsel bir topluluğun gelişimine katkı sağlayacak bütünleştirici düzenlemeleri yapmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle federalist yaklaşım Avrupa Birliği yapılandırılmasında önemli bir yer tutar.

Avrupa Birliği ülkelerinde vatandaşlık eğitimi ile; 1. Politik okuryazarlık, 2. Eleştirel düşünme ve belli davranış ile değerleri geliştirme, 3. Aktif katılımçılık özelliklerini geliştirmek amaçlanır. Bu başlıklar altında öğrencilerde geliştirilmesi beklenen davranışlar şu şekilde sıralanmıştır (Eurydice, 2005).

1. Politik okuryazarlık;
 - Sosyal, politik ve yurttaşlıkla ilgili kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar.
 - Yaşadıkları ortamın sorunlarına uyum sağlamayı öğrenirler.
 - Kültürel ve tarihi mirasın tanınmasını sağlar.
 - Kültür ve dil çeşitliliğinin tanınmasını sağlar.
2. Eleştirel düşünme, belli davranış ve değerleri geliştirme;

- Toplumsal yaşama uyum için gerekli becerileri kazandırır.
 - Kendisine ve karşısındakilere saygıyı öğretir.
 - Sosyal ve ahlaksal sorumlulukları öğretir.
 - Dayanışma ruhunu güçlendirir.
 - Dinlemeyi ve çatışmaları barışçıl yollardan çözmeyi öğretir.
 - Irkçılığa karşı etkili stratejiler geliştirmeyi öğretir.
3. Aktif katılımçılık;
- Okulda demokrasi deneyimi sunar.
 - Verilen sözlerin tutulmasının önemini öğretir.
 - Başkalarıyla ortak girişimde bulunma cesaretini geliştirir.

Toplumsal çevre içerisinde insanlar daha çok etkileşerek öğrenirler. Öğrenmenin reflekslerden öte planlı ve amaçlı olması toplumsal sağlık açısından gerekli görülebilir. İnsanlar vatandaşı oldukları toplumun davranış kurallarını bu planlı ve amaçlı eğitim yoluyla öğrenirler. Yakın çevreden uzağa, yerelden evrensele birçok değer, kural, ilke, davranış biçimi ortak bir paydada birleşebilir. Çevre planlı ve amaçlı olarak düzenlenip insanların hizmetine sunulmadığında, insanların sosyal uyum konusunda olumlu davranışlar sergilemesi zorlaşabilir. Paylaşmak bu bağlamda önemli bir değer olarak tanımlanabilir. Paylaşılan ortak yaşam, insanların etkileşerek değişmelerini, gelişmelerini, uyumlarını hızlandırabilir. Ortak geleceğe daha sağlam bir zemin yaratmak için “demokratik vatandaşlık” bağları oluşturulmalı ve güçlendirilmelidir. Bader(1999)’a göre, yüz yıl önce tartışılmayan mal ve egemenliğin bölünmesi bugün bölünmüş ve sınırlandırılabilmiştir. Bazı ulus devlet ve demokratik cumhuriyetçiler tarafından karşı çıkılsa da, devletlerin egemenliklerinin sınırları tartışılmaktadır. Gelenen bu noktada Shaw(1998) Avrupa Birliği idealini aynı haklar etrafında Avrupa kimliğini taşıyan bir topluluk oluşturmak olarak açıklamaktadır. Maalouf(2004) yeni bir Avrupa yaratmayı Avrupa için, onu oluşturan ülkelerin her biri için yeni bir kimlik yaratmak olarak görür. Söz konusu kimlik yaratılmadığında Avrupa’nın var olmaktan çıkacağını ifade eder.

Yukarıda ifade edilen nedenlerle, bu çalışmada, “Avrupa Vatandaşlığı”, Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye de vatandaşlık eğitiminin durumu, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde yasalar, programlar ve okul-aile-öğrenci temelinde karşılaştırılmaktadır.

2. VATANDAŞLIK VE EĞİTİM POLİTİKALARI

Bütün Avrupa ülkelerinde politikacıların amaçlarından birisi, toplumda sosyal kaynaşmayı ve dayanışmayı kuvvetlendirmektir. Bu yüzden bütün ülkeler kendi ulusal “sorumlu vatandaşlık” kavramını tanımlamak zorundadır. Bugün hala vatandaşlığın tanımı açık değildir. Onun anlamı ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Hatta bazı dillerde onu tam olarak karşılayan bir sözcük yoktur. Eğitim aktif ve sorumlu bir vatandaşın yetiştirilmesinde önemli bir rol oynar. Ana babaların yanı sıra, arkadaşlar, geniş aile, halk ve okullar sosyalleşme için temel etkidir (Eurydice, 2005).

Sorumlu vatandaşlık kavramı; Birçok ülke kendi dillerinde vatandaşlık terimini sadece devlet ve vatandaş arasındaki hukuki ilişkiler olarak ifade etmiştir. Bazı ülkelerde ise, vatandaşların sosyal sorumlulukları anlatılır. Vatandaşlık tanımı bazı ülkelerde şu şekilde ifade edilmektedir; Letonya ve Romanya da vatandaşlık katılımı; Polonya da vatandaşlık farkındalığı; Romanya da vatandaşlık bağlılığı; Almanya, Litvanya, Hollanda ve Birleşmiş Krallıkta(İskoçyada) vatandaşlık hak ve vazifelerini içerir (Eurydice, 2005). Bütün ülkeler sorumlu vatandaşlığın rolüne ilişkin önemli değerlerle bağlantı kurarlar. Bu değerler şu şekilde sıralanmaktadır: Demokrasi, özgürlük, insan itibarı, insan haklarına saygı, sosyal adalet, dayanışma, kültürel, ahlaksal, zihinsel ve fiziksel gelişme. Sorumlu vatandaşlık kavramını ifade etmede birçok ülke ya anayasalarını ya da eğitim programlarını kullanırlar (Eurydice, 2005).

Bazı Avrupa ülkelerinde vatandaşlığın anlam ve önemi konusunda farklı bakış ve tanımlar mevcuttur. Bu bakış açısıyla bazı ülkelerin vatandaşlık kavramları temel yasalarda açıklanmıştır. Bu tanımlamalardan bazıları şöyledir:

İnsan itibarı, özgürlük, adalet, insan haklarına saygı, doğal, kültürel maddi ve manavi miras, kanuna saygı, otoriteye itaat gibi değerler anayasanın üstünde yer alır (Eurydice, 2005).

Eğitim programları vatandaşı, kendi hak ve görevlerinin farkında olan, yapıcı bir biçimde toplum hayatına katılma yeteneği olan kişiler olarak ifade eder. Program, sorumlu vatandaşlığın ahlaki kurallar ve temel değerlere dayandığını ifade eder(Eurydice, 2005).

Vatandaşlık hakları sevmeyi ve sorumluluklarını yapmayı gerektirir(Eurydice, 2005).

Son yirmi yıldaki, sosyal ve siyasi değişmelerin, hem sorumlu vatandaşlığın anlamı ve rolü üzerinde hem de vatandaşlığın eğitimi kavramı üzerinde oldukça büyük etkileri olmuştur. Özellikle azınlık nüfuslarının yoğun olduğu ülkelerde sorumlu vatandaşlık ülkeler için yeni bütünleşme politikaları yaratmıştır. Örneğin Estonya da, 2000'den 2007'ye kadar süren özel bir bütünleştirme programı başlatmıştır. Onun amacı Estonyalı olmayan vatandaşların, vatandaşlığa dahil edilmesini desteklemektir (Eurydice, 2005).

Avrupa ülkelerinde vatandaşlık eğitimi politikaları farklı uygulamalarla kendini göstermektedir. Daha öncede ifade edildiği gibi vatandaşlık eğitimi ile öğrencilerde üç amaca hizmet edildiği vurgulanmıştı. Buna göre, vatandaşlık eğitimi; 1. Politik okuryazarlık, 2. Eleştirel düşünme, belli davranış ve değerleri geliştirme, 3. Aktif katılımçılık gibi değerleri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu durumla ilgili olarak Avrupa Ülkelerindeki uygulama örnekleri şöyle ifade edilmektedir:

Genç insanlar doğal yaşam çevresinin korunması sorumluluğunu almalı, diğer insanların inançlarına saygılı ve hoşgörülü olmalı, topluma, ailelerine ve ülkeye hizmette istekli olmalıdır(Eurydice, 2005).

Kamu sektöründeki okullarda sağlanan eğitim, sürekli değişen dünyayla başa çıkmak için bilgi, beceri ve davranışlara sahip demokratik ve sorumlu insanların uyum içinde gelişmesini sağlar. Aynı zamanda kendi katkı ve eylemleri

ile ülkelerinin ve ait oldukları geniş Avrupa topluluklarının politik, ekonomik ve sosyal gelişmelerine katkı yapmaya hazır olmayı ve bunu yapabilmeyi amaçlar (Eurydice, 2005).

Türkiye’de durum; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Temel Hak ve Ödevler başlığı altındaki 12.maddede “Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder” denilmektedir. Aynı başlık altında temel hak ve ödevlerin kullanılması, sınırlandırılması, durdurulmasına yer verilmiştir. Ayrıca Anayasada kişinin hakları ve ödevleri başlığı altında kişinin dokunulmazlığı, kişi hürriyeti ve güvenliği, özel hayatın gizliliği, konut dokunulmazlığı, haberleşme hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti, bilim ve sanat hürriyeti vb. başlıklar altında kişi hak ve hürriyetleri geniş olarak tanımlanmıştır. Eğitim ile ilgili olarak Anayasanın 42. maddesinde ifade edilen Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi başlığı altında, “Kimse eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz” denilmektedir (Anayasa, 1982).

Eğitim ile ilgili kanunlarda ise; 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununda “İlköğretim kadın ve erkek bütün Türklerin milli gayelere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretimdir” denilerek öğrencilerin milli amaçlara uygun olarak yetiştirilmesi öngörülmüştür. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun Türk Milli Eğitiminin Amaçları başlığının 1.maddesinde;

“Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi, ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasa’nın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;”

Şeklinde Milli Eğitimin vatandaşlıkla ilgili amacı tanımlanmıştır. Bu amaçlar öğrencilerin sorumlu bir vatandaş olarak yetişmeleri açısından Türkiye’nin genel eğitim anlayışını yansıtmaktadır.

3. VATANDAŞLIK EĞİTİMİ VE PROGRAMLAR

Avrupa Birliği ülkelerinin genel olarak eğitime ilişkin yasal düzenlemelerde yukarıda ifade edilen görüşlerin yanında daha özelinde eğitim programlarında vatandaşlık eğitiminin durumu ele alındığında üç soru ile karşılaşılmaktadır (Eurydice, 2005). **1.** Okul programındaki sorumlu vatandaşlık meselesi nasıl ele alınmalıdır? Konuya nasıl yaklaşılmalıdır? Dersler zorunlu mu yoksa seçmeli mi olmalıdır? **2.** Sorumlu vatandaşlığın amaç ve içeriği ne olmalıdır? Program öğrencilerin aktif katılımını esas alarak mı planlanmalıdır? **3.** Vatandaşlık eğitiminde sonuç olarak öğrencilerin kazanabilecekleri farklı yeterlikleri ortaya çıkarmak için belirlenmiş hedefler var mıdır?

Vatandaşlık eğitimi her ülkenin programında farklı organizasyonlarla yer almaktadır. Vatandaşlık eğitimi zorunlu bir ders olarak, seçmeli ders olarak ya da birden fazla derse (örneğin, tarih ve coğrafya gibi) entegre edilerek verilebilir. Bir başka olasılık ise, programlar arası bir konu olarak ele alınabilmesidir. Böylece vatandaşlık eğitimi tüm programlara dağıtılmış olur (Eurydice, 2005).

Ülkeler düzeyinde vatandaşlık eğitimi; Belçika(De) ve Romanyada ilköğretim düzeyinde farklı bir ders olarak yer almaktadır. Estonya, Yunanistan, Portekiz, İsveç ve UK(İngiltere)de alt ve üst ortaöğretimde ayrı bir ders olarak yer almaktadır. Çek Cumhuriyeti, İrlanda, Letonya, Litvanya, Portekiz, Slovakya ve Romanya da alt ortaöğretimde zorunlu ders olarak okutulmakta; Fransa, Avusturya, Norveç ve Bulgaristanda üst ortaöğretimde ayrı bir ders olarak verilmektedir. Diğer bütün ülkelerde ise; ya programlar arası bir konu ya da diğer derslerin içine entegre edilmiştir. Ortaöğretimde vatandaşlık eğitimi genelde ayrı bir ders olarak verilmektedir (Eurydice, 2005).

Avrupa ülkelerinde yukarıda da ifade edildiği gibi vatandaşlık eğitimi ders programlarında yer almaktadır. Bazen bağımsız bir ders olarak bazen diğer derslere entegre edilerek vatandaşlık eğitiminin verildiği görülmektedir. Diğer derslere eklenmesi durumunda çoğunlukla tarih, sosyal bilgiler, coğrafya gibi dersler içine entegre edilmiş durumdadır. Her ülkede farklı uygulamaların olduğu tablo1 incelendiğinde de görülecektir. Onun için en iyi bir yöntemden söz etmek mümkün görülmemektedir. Ancak özellikle ilköğretim düzeyinde vatandaşlık eğitiminin ilköğretim düzeyinde diğer dersler içerisinde entegre edilerek verilmesi kuvvetle tavsiye edilmektedir.

Tablo 1. İlköğretim ve ortaöğretime devam eden ve zorunlu olarak verilen ülkelerde vatandaşlık eğitiminin yaşlara göre dağılımı 2004/2005

	Yaşlar											
	0	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20	22
Belçika (Fr)	△											
Belçika (De)												
Belçika (NI)	△											
Çek Cum.												
Danimarka	△											
Almanya	△											
Estonya												
Yunanistan												
İspanya	△											
Fransa												
İrlanda												
İtalya												

nasıl davranacakları öğretilir. Vatandaşlık dersinin amaçları ders bağımsız ise konuya dayalı olarak belirlenir ya da diğer derslere entegre edilerek verilebilir. Vatandaşlık dersinde özellikle bazı amaçlara daha çok göndermeler yapılabilir. Bunlar örneğin insan hakları, kültürel çeşitlilik, hoşgörü, değerler vs. Bu kavramlar üç ana amaç olarak gruplanmıştır (Eurydice, 2005).

1. Öğrencilerin siyasi bilgilerini artırma amacı: Böylelikle öğrenciler insan hakları ve demokrasi teorilerini öğrenerek, politik ve sosyal kurumların nasıl çalıştığını anlar.

2. Sorumluluk sahibi vatandaşlar olmak için gerekli olan değer ve tutumları geliştirme amacı: Kendine olan saygıyı ve başkalarına saygılı olmayı öğrenirler, pozitif bir kişilik bilinci geliştirirler.

3. Öğrencilerin okul ve yerel toplumda aktif rol almasını sağlayarak aktif katılım oluşturabilme amacı: Toplum hayatına yapıcı ve sorumluluk sahibi bir katılımında bulunabilmek için gerekli becerileri kazanmayı sağlar.

Avrupa ülkelerinde üç amacı gerçekleştirmek için vatandaşlık eğitimi ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde bazen bağımsız ders adı altında açıkça belirlenmiş amaçlarla verilirken bazen de gizli amaçlarla değişik dersler içerisinde dağıtılmış amaçlarla verilebilmektedir.

Türkiye de İlköğretim Programlarında vatandaşlık eğitimi bir bütün olarak ele alınmış ve Hayat Bilgisi ile Sosyal Bilgiler konuları içerisinde kazanım olarak dağıtılmıştır. Anayasada ifadesini bulan “kişi hak ve hürriyetleri” ile Milli Eğitim Temel Kanununda ifade edilen Milli Eğitimin amaçları bu dersler içerisinde farklı kazanımlar olarak yer almıştır. 2005 yılında değişen yeni ilköğretim programları ile 1-8. sınıf konuları içerisinde yer alan ders kazanımları ve İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ara disiplini ile bağlantılı olarak yer verilmiştir.

Türkiye de ortaöğretim düzeyinde ise liselerde seçmeli ders olarak haftada bir saat olarak ele alınmıştır. Demokrasi ve İnsan Hakları dersi programa 1999-2000 eğitim öğretim yılında konulmuştur.

4. VATANDAŞLIK EĞİTİMİ KAPSAMINDA OKUL KÜLTÜRÜ VE TOPLUMSAL YAŞAMA KATILIM

Vatandaşlık eğitimi, gençlerin topluma aktif olarak katılmaya hazırlamak anlamına gelir. Hem kuramsal hem de pratik bilgi gerektirir. Bu nedenle böyle bir eğitim formal öğrenmenin sınırlarının ötesinde öğrenmeyi gerektirir. Okul, öğretmen, öğrenci, yönetici ve diğer katılımcılarıyla bu eğitim gerçekleştirilir. Vatandaşlık eğitimi sadece okulun öncülüğünde geliştirilemez. Okul öğrencileri toplumsal yaşama katılması için destekler. Okullar aktif vatandaşlığın küçük bir evreni olarak tanımlanabilir. Formal okul programı ile tek başına vatandaşlık eğitimi desteklenmez(Eurydice, 2005).

Vatandaşlık eğitimi için toplum, okul, aile, öğrenci değişkenlerini birlikte düşünmek ve değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle bazı soruların vatandaşlık eğitimi çalışmalarını güçlendirmek için sorulması gerekir. Bu sorular şöyle sıralanabilir (Eurydice,2005).

Okul örgüt ve kültürünün öğrenciler arasında vatandaşlığın geliştirilmesine katkısı nedir?

Okullarda öğrencilerde bulunması gerekli nitelikler nelerdir?

Okullarda aileler için formal veya informal düzenlemeler nasıldır?

Okul toplum ilişkisi nasıldır?

Toplum, aile, okul ve öğrencilerin vatandaşlık eğitimi kapsamında düzenli bir program dahilinde geliştirilmeleri, eğitilmeleri gerekmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde yukarıda ifade edilen sorular ile ilgili düzenlemeler farklılıklar göstermektedir. Amaç, bu farklılığı Avrupa Birliği ortak geleceğini kurmada etkili bir şekilde yönetmek ve demokratik vatandaşlığı yükseltmektir. Demokratik vatandaşlık ortak bir Avrupa kültürü yaratılması açısından yararlı olabilecektir.

4.1. Okul Kültürü

Kültür kavramı insan davranış, düşünce ve normlarını anlamamızda bize yardımcı olur. Newman ve Associates, okul başarısı ile kültürel ilerleme arasındaki ilişkiyi iletişim becerisi, araştırma davranışı, yüksek beklentilere sahip olma, öğrencilerin öğrenme gücü gibi kavramlarla açıklar. Bu durumun okullarda, okul çalışanları ile öğrenciler, okul çalışanlarının birbirleri ile olan ilişkilerinde karşılıklı ve şefkatli ilişkiler yaratmasına imkân sağladığını, vurgular (Chiona, 2003). Stolp'a göre, güçlü gelenekleri, törenleri, ritüelleri ve sembolleri içeren ve derinden algılanan okul kültürü öğrenci ve öğretmenlerin verimlilik ve tatminlerini etkilemektedir (Akt: Arslan vd., 2005:456).

Eğitim politika yapımcıları, okulların yeniden ıslah edilmesini giderek daha yükselen bir şekilde istemektedirler. Okullar, rasyonel kuruluşlar olarak iletişim zinciri, görevlerin ayrımı, hiyerarşik denetim, formal kurallar ve düzenlemeler, emir-komuta zinciri gibi (Scribner, vd.1999) uygulamalar içerisinde görevlerini yürütmektedirler. Okul kültür yapısı söz konusu bu ilişkilerin niteliğini belirleme okul yöneticilerine yardımcı olur.

Okul kültürü okulun iklimi veya ruhsal değerleri olarak da tanımlanabilir. Davranış, değer, norm, inanç, günlük aktiviteler, ilkeler, kurallar, öğretim yöntemleri ve örgütsel düzenlemeler okul kültürü kapsamında ele alınabilir. Ayrıca okul kültürünün içinde yönetici, öğretmen, öğrenci, aileler, okulun eğitici olmayan personeli de sayılabilir. Okul yeni fikirleri hayata geçirmek ve problemlerini çözmek için yerel kuruluşlarla da etkileşmek durumundadır (Eurydice, 2005). Okul kültürünün, öğrencileri toplumsal hayata hazırlamada önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Bu nedenle değişik Avrupa Birliği ülkelerinde okul kültürü değişim ajanı olarak kullanılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde Okul kültürü ile ilgili bazı ifadeler şöyledir:

Okulun değerler ve inançlar sistemi günlük aktivitelerin bir parçası olarak vurgulanmalıdır. Okul kültürünün okulun günlük eylemleri, yapısı ve organizasyonu ile vatandaşlık eğitiminin etkililiğinde önemli bir yeri olduğu varsayılır (Eurydice,2005).

Çoğu Avrupa Birliği ülkesinde eğitim yasaları ve diğer resmi dokümanları aktif ve sorumlu vatandaşlığın geliştirilmesi için katılımcı okul kültürünü ön plana çıkarmaktadırlar. Aslında sözü edilen okul kültürü başkalarına saygı, hoşgörü, karşılıklı güven, dayanışma, işbirliği gibi demokratik değerler tarafından geliştirilmektedir. Genellikle de ülkeler vatandaşlık eğitimini tüm olarak okul kültürü içerisinde gerçekleştirme eğilimindedirler (Eurydice, 2005).

Birçok Avrupa ülkesinde Demokratik Vatandaşın Eğitimi (Education of a Democratic Citizen) programı ile ilköğretim ve ortaöğretimde okul yaşamının bütün yönlerine nüfuz edileceği, böylece okul iklimine, eylemlerine, öğretim stillerine pozitif bir etki yapılacağı düşünülmüştür.

Örneğin Almanya'da, 2002 yılının Nisan ayında Demokrasi Öğretimi ve Yaşam (Live and Learn Democracy) adıyla bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamanın iki amacı: 1. Demokrasi ve vatandaşlık bilgisini tanıtmaya ile demokrasiyi öğretme. 2. Demokratik okul kültürünü geliştirerek demokrasiyi yaşatma, şeklinde düzenlenmiştir.

İzlanda da, öğrencilerin okul yaşamı içerisinde aktif olarak yer almalarına izin verilmiştir. Bunun için Mother School adıyla seçilen rehber okul kendi bölgesindeki okullara demokratik çalışma yöntemleri konusunda bilgiler sunmakta ve eylemlerde bulunmaktadır (Eurydice, 2005).

Yukarıda da ifade edildiği gibi çoğu ülkede demokratik okul fikrinin önemsendiğini görmek mümkündür. Okullarda öğrencilerin görev ve sorumlulukları bazı ders konuları içerisinde yer verilerek öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, Belçika'nın Almanca konuşan kesimi, Almanya, İspanya, Fransa, İtalya, Luxemburg, Polonya, İzlanda, Norveç ve Romanya açıkça öğrenci hakları kadar görevlerini de önemserler. Bazı ülkelerin öğrenci hakları içeriğinde öğrenci hakları ve zorunlulukları vardır. Bunların öğrenciler tarafından karşılanması gerekmektedir. Ancak Doğu Avrupa ülkesi olan Macaristan'da eğitim kurumlarının büyük çoğunluğunda düzenli bir demokratik okul kültürü görmek mümkün değildir. Daha çok bırakınız yapsınlarca bir anlayış egemendir (Eurydice,2005).

Okul kültürü içerisinde öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle olan ilişkilerinin düzeyi, okulun demokratiklik özelliği hakkında bir fikir verebilir. Okul içerisinde meydana gelen öğrenci çatışmaları, öğrenci-öğretmen sorunları okulda demokratik vatandaşlık eğitiminin ne derece sağlıklı işlediğinin göstergesi sayılabilir. Kendi içerisinde uyumlu, anlayışlı ve hoşgörülü öğrenciler toplumsal iyi oluşa hizmet edebilirler. Bu nedenle okul kültürü içerisinde öğrenci davranışlarını değiştirecek istendik davranış kalıplarına sokacak uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Öğrenci katılımı bu anlamda önemlidir. Okul sosyal faaliyetleri içerisinde öğrencinin yer alması demokratik okul kültürünü geliştirebilir.

4.2. Öğrenci Katılımı

Okul içindeki düzenlemeler, öğrencilerin okul ile ilgili işlerde görev alması öğrencileri okula karşı daha duyarlı ve sorumlu bireyler olarak yetiştirmelerine imkân sağlayabilir. Okullarda öğrencileri karara katma ve okul ile ilgili alınacak kararlarda öğrencilere danışma onları aktif vatandaşlık konusunda geliştirebilir. Örneğin, şube öğretmenler kurulu toplantılarına, hakkında konuşulan öğrenci ya da öğrencilerin çağırılması öğrencileri daha bilinçli ve sorumluluk sahibi yapabilir.

Öğrenci katılımı değişik düzeylerde gerçekleştirilebilir.

- Her sınıf düzeyinde bir veya daha fazla sınıf temsilcisi seçilebilir. Temsilci öğretmenle sınıfın ilişkisini kurar.
- Bütün sınıf temsilcileri okulun öğrenci meclisini oluştururlar.
- Temsilci öğrenciler, okul yönetiminde söz sahibi olurlar.
- En yüksek düzeyde öğrenciler bölgesel ve ulusal düzeyde bütün öğrencileri temsil ederler.

Avrupa ülkelerinde öğrenci katılımı ilköğretim ile alt ve üst ortaöğretimde farklı düzenlemelerle yer almaktadır. Avrupa ülkelerinde öğrencilerin sınıf, okul ve ülke düzeyinde öğrenci meclisine katılımları farklılıklar göstermektedir. Ayrıca ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde öğrenci derneklerinin bulunduğu ülkeler de mevcuttur. Bu duruma göre tablo 2’de Avrupa ülkelerindeki öğrencilerin sınıf, okul ve ülke düzeyinde öğrenci meclislerini kurma ve öğrencilerin katılımlarını sağlama durumları okul düzeyleri bazında verilmiştir.

Tablo’2 de, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde sınıf, okul temsilci seçimleri ve okul meclisine öğrenci katılım durumları başlığı altında Avrupa ülkelerindeki durum ele alınmıştır. Ayrıca bazı ülkelerde öğrenci dernekleri ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde örgütlenmeler bulunmaktadır.

Tablo 2. İlköğretim ve Ortaöğretimde Temsilci Öğrenci Seçimi ve Okul Meclislerine Öğrenci Katılım Durumu

Düzyer	Ülkeler																	
	Belçika (Fr)	Belçika (De)	Belçika (NI)	Çek Cum.	Danimarka	Almanya	Estonya	Yunanistan	İspanya	Fransa	İrlanda	İtalya	Kıbrıs	Letonya	Litvanya	Luxenburg	Macaristan	
Sınıf düzeyinde	○	●	○	●	●	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Okul düzeyinde	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Ülke düzeyinde katılım	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○
Öğrenci dernekleri	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○	○

Ülkeler																		
	Malta	Hollanda	Austurya	Polonya	Portekiz	Slovenya	Slovakya	Finlandiya	İsveç	UK İng.	UK(Gal/K.İrl.)	UK (İskoçya)	İzlanda	Lihtenstein	Norveç	Bulgaristan	Romanya	
Sınıf düzeyinde	☑	☑	○	☑	☑	☑	☑	☑	☑	☑	☑	☑	○	☑	☑	☑	☑	☑
Okul düzeyinde	☑	☑	○	☑	○	☑	☑	○	○	○	☑	■	■	☑	☑	○	☑	☑
Ülke düzeyinde katılımı	○	☑	○	☑	○	☑	☑	○	☑	○	☑	■	■	☑	☑	○	☑	☑
Öğrenci dernekleri	○	☑	○	☑	☑	○	☑	○	☑	○	☑	○	☑	○	☑	○	☑	☑

☑ İlköğretim ve ortaöğretimde var ○ İlköğretim ve ortaöğretimde yok ■ Veri yok (Kaynak: Eurydice, 2005)

İki Avrupa ülkesi açıkça öğrenci veya sınıf meclisleri için öğretim zamanı ayırmıştır. Slovenya’da ilköğretim düzeyinde haftada yarım ders saati ayrılmıştır. Norveç’de ise, sınıf veya öğrenci meclisleri için program 8,9 ve 10.sınıflar için düzenleme yapılmıştır (Eyrudice, 2005).

Okul Meclisleri gibi Okul Geliştirme Ekipleri öğrencilerin günlük okul yaşamı içerisinde aktif olarak görev almasına imkan tanır. Öğrenciler aktif olarak katıldıkları okul geliştirme takımlarında şu görevleri üstlenebilirler (Eyrudice, 2005).

- Okul ile ilgili düzenlemelerde, üniformaların belirlenmesinde, kantin menüsünün belirlenmesinde karara katılırlar.
- Okul programının hazırlanmasında okul yönetimine yardımcı olurlar.
- Ulusal ve uluslar arası düzeyde diğer okullarla iletişimi sağlarlar.
- Okulda ırkçılığa ve çeteleşmeye karşı önlemler geliştirirler.
- Okul disiplin ile ilgili davranışların okulda yerleşmesine yardımcı olurlar.
- Okul gazetesi çıkarırlar.
- Kültürel ve spor aktivitelerinin hazırlanmasında görev alırlar.

Avrupa ülkelerinden Belçika (Almanca konuşan topluluk), Çek Cumhuriyeti, İtalya ve İzlanda’da öğretmen ve öğrenciler arasında sıkı bir iletişim vardır. Okul meclisi çalışmalarına birlikte katılırlar. Ancak bu meclislere katılmak tavsiye edilir, katılmak zorunlu değildir. Öğretmenler kurulunun motive edici kararları veya okul yönetiminin iyi niyetli teşvikleri ile okul meclisleri hayata geçirilmeye çalışılır (Eurydice,2005).

Okul yaşamının demokratikleşmesi için okul meclislerinin kurulması ve öğrencilerin okul meclislerinde örnek bir demokrasi deneyimi yaşamaları ileride bilinçli vatandaşlık için temel oluşturacaktır.

Türkiye’de ise, İlköğretim okullarında 1-8. sınıf öğrencileri tarafından 6, 7 ve 8.sınıf öğrencileri arasından seçilen bir başkan, 4 ve 5. sınıflar arasından seçilen ikinci başkan ve 1-8. sınıf şubelerinden seçilen birer temsilci ile okul öğrenci kurulu oluşturulur. Öğrenci kurulu okul yıllık çalışma programını hazırlar. Bu programda eğitim öğretim ortamının daha uygun duruma getirilmesi ile ilgili kararlar alırlar.

Ayrıca ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında, okul, il ve Türkiye öğrenci meclisinin seçimi, iş ve işleyişleri ile ilgili olarak, Demokrasi Eğitimi çerçevesinde yasal bir düzenleme ile okullarda demokratik vatandaşlık bilinci geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bunun için Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi esasları çerçevesinde çalışmalar yürütülmektedir. Bu proje ile demokrasi kültürünü oluşturmak, hoşgörü ve çoğulculuk bilincini geliştirmek, evrensel değerleri benimseyen nesiller yetiştirmek gibi amaçların gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır.

Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği ile sosyal etkinliklerin amacı,

“Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak; öğrencilerin Atatürk İlke ve İnkılâplarına, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı yurttaşlar olarak yetişmelerine, yeteneklerini geliştirerek gerekli donanımı kazanmalarına katkıda bulunmaktır.”

biçiminde ifade edilmektedir.

Bu amaçla öğrencilere; vatandaşlık eğitimi ile doğrudan ilgili olarak; İnsan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme, bireysel farklılıklara saygılı olabilme; farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerleri hoşgörü ile karşılayabilme davranışlarının kazandırılması amaçlanmaktadır. Ayrıca sosyal etkinliklerin ilkeleri içerisinde yer alan, “Demokratik yurttaşlık bilincini geliştirebilecek eğitim uygulamalarının, hayatın tüm alanlarına yayılarak yapılacak çalışmaların okul içi ve okul dışı etkinlikleri içermesine, özen gösterilir” ifadesi ile vatandaşlık bilincinin geliştirilmesini okul sosyal etkinlikleri yolu ile de sağlamayı amaçlamaktadır.

4.3. Okul Aile Birliği

Aileler aktif bir vatandaş olma konusunda çocuklarına yardımcıdırlar. Bu yüzden okul ve aile arasındaki ilişkinin güçlü olması gerekir. Aileler gençlere sorumluluk bilincinin aşılması ve toplumsal değerlerin yüklenmesi için okul yaşamına aktif olarak katılmak zorundadırlar. Aileler okul

aktivitelerinde birçok yolda görev alabilirler. Onlar veli toplantılarına yılda bir ya da iki kez katılabilirler. Bu toplantılarda okul yönetimi tarafından bilgilendirilirler. Gerek okul gerekse öğrenci ile ilgili sorunlarda aileler bilgilendirilir. Bu yolla aileler aktif olarak karar verme mekanizmasının içerisinde yer alabilirler. Çoğu Avrupa ülkesinde Okul Aile Birliği çalışmaları okul düzeyinde aile meclisi olarak, bazı ülkelerde ise (Polonya, İzlanda, Norveç) eğitim otoritelerinin tavsiyesi ile kurulurlar. Diğerlerinde ise okulun sorumluluğundadır. Aile meclisi genelde bir danışma görevi üstlenir. Okul geliştirme programında, ailelerin şikayetlerini, önerilerini tartışmak için, kültürel ve sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için danışmanlık rolü üstlenirler. İskoçya’da Aile-Öğretmen Derneği (Parent Teacher Associations) adı altında, okulun desteği ile çalışır. Bu dernek ulusal düzeyde de örgütlenir (Eurydice,2005).

Aileler, okul yönetim ekibine aktif olarak girmelidirler. Bu genellikle öğretmen, öğrenci ve ailelerin bir bütün olarak temsil edilmesi anlamına gelir. Bazı ülkelerde öğretim sınıfı olmadan yerel toplum örgütleri bağlamında okul meclis toplantıları yapılabilir. Okul yönetim ekibi onlara imkanlar sağlayabilirler. Çek Cumhuriyeti, İtalya ve İskoçya’da okulların yüz yüze kaldığı sorunlarda ailelerin okul yönetim ekibine katılması istenir. Çünkü, gelecekte ailelerin kendileri, çocukları ve toplum için okul yaşamı içerisinde rol almaları daha çok gereklilik arz edecektir. Belçika’da (Fransızca konuşan topluluk) 2002 yılında Aile Dernekleri Federasyonu okul meclisi çalışmalarında ailelerin temsil edilmesini istemiştir. Litvanya’da okul, aile ve öğrenci sözleşmesi ile ailelerin okul ile bağları kurulur. Hollanda’da ilköğretim düzeyinde aileler öğretmen yardımcısı olarak görev yapabilirler (Eurydice, 2005).

Türkiye’de, Okul Aile Birliği yönetmeliği çerçevesinde, okul aile birliği oluşturulur. Okul yöneticileri, öğretmenler ve veliler birliğin doğal üyesidir. Yönetici ve öğretmenin üyeliği, okulla ilişkisinin kesilmesi durumunda, velinin üyeliği ise öğrencinin okulla ilişkisinin kesilmesi hâlinde sona erer. Okul Aile Birliği, okul yönetimi, öğretmenler, veliler ve ailelerle iş birliği yapmak, okulun amaçlarının gerçekleştirilmesine, stratejik gelişimine, fırsat eşitliğine imkân vermek ve öğretmenler kurulunca alınan kararların uygulanmasını desteklemek amacıyla velilerle iş birliği yapmak, kurs ve sınavlar, seminer, müzik, tiyatro, spor, sanat, gezi, kermes ve benzeri etkinliklerde okul yönetimi ile iş birliği yapmak gibi görevleri vardır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye deki vatandaşlık eğitimine temel oluşturacak örgütlenmelerin büyük oranda paralellik gösterdiğini görmek mümkündür. Türkiye’deki Anayasal düzenlemeler, eğitim ile ilgili yasa ve yönetmelikler, ders programları okul çalışanlarını, aileleri ve öğrencileri vatandaşlık eğitimi konusunda sorumlu tutmaktadır. Bunlarla istenen amaç ise temelde geleceğe genç nesilleri hazırlamaktır. Türkiye’nin yasal düzenlemeler düzeyinde Avrupa ülkeleriyle

aynı paralelde olduğunu söylemek mümkündür. Kan (2009a, 2009b)'ın, çalışmalarında da, sosyal bilgiler dersi aracılığıyla küresel vatandaşlık eğitimine daha fazla önem verilmesi gerektiği ve küresel vatandaşlığın, sürdürülebilir bir gelecek için gerekli olan bilgi, beceri, davranışlarla öğrencilerin donanımlı olması anlamına geldiğine vurgu yapılmaktadır. Avrupa Birliği idealinin geleceği de aynı ideale örtüşmektedir.

Avrupalılık bilincinin geliştirilmesinde, tüm Avrupa Birliği ülkelerinin 2006-2013 yılları arasındaki vatandaşlık eylem planının amacı güçlü ve katılımcı vatandaşlık duygusuna sahip bir vatandaş profili yaratmaktır. Bu nedenle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde “vatandaşlık” eğitimi ile ilgili düzenlemelerin yapılması öngörülmektedir. Özellikle ilköğretim düzeyinde diğer dersler içerisinde vatandaşlık konularının yer alması kuvvetle tavsiye edilmektedir. Ortaöğretim düzeyinde ise bu tavsiye daha çok bağımsız bir ders olarak yer alması şeklindedir. Yiğiter'in (2007) araştırmasında, nitel soruları cevaplayan öğrenciler içerisinde, vatandaşlık dersinin vatandaşlık bilincini arttırdığı ve olumlu vatandaşlık davranışlarına ilişkin öğrencilerde anlamlı davranış ve tutum değişikliklerinin olduğu saptanmıştır. Avrupa vatandaşlığının yerleşmesinde ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde programlar içerisinde yer verilecek olan vatandaşlık eğitimi Avrupa vatandaşlığının gelişmesi için gerekli bir uygulama olarak görülebilir.

Türkiye, Avrupa Birliği aday ülkesi olarak 2005 yılında değiştirilen ilköğretim programlarında “vatandaşlık” konularını Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler konuları içerisinde kazanımlar olarak ve ayrıca bu kazanımların İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ara disiplin kazanımları ile ilişkilendirerek yer vermiştir. Ortaöğretim düzeyinde ise 1999-2000 eğitim öğretim yılında bütün ortaöğretim tür liselerinde Demokrasi ve İnsan Hakları dersi olarak yer vermiştir. Avrupa ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi Türkiye’de de vatandaşlık eğitimi örgün eğitim çatısı altında okullarda verilmektedir.

KAYNAKÇA

- Anayasa, (1996) Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- Arslan, H.;Kuru, M.; Saticı, A. (2005) İlköğretim Okullarındaki Örgüt Kültürünün Karşılaştırılması, Eğitim Yönetimi Dergisi, 11(44)456.
- Bader, V.M. (1999) Citizenship of the European Union. Human Rights, Rights of Citizens of the Union and of Member States, Ratio Juris, (12)2, pp.153-181
- Başaran, İ. E.(1994) Eğitime Giriş, Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Büyükkaragöz, S.S., L Kesici, Ş. (1998) Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi, Ankara: Ofset Fotomat.
- Chiona, L.H.(2003) Shaping Positive School Culture: Judgements Of School Administrators, Paper Presented at the Annual Conference Of The Mid Westren Educational Researc Association , Columbus.
- Eurydice (2005) “Citizenship Education at School in Europe”, [http:// www.eurydice.org](http://www.eurydice.org)
- Erişim: 5 Ekim 2006

- Holford, J. (2006) The Role Of Lifelong Learning İn Building Citizenship: European Union Approaches İn The Light Of British And Colonial Experience, *Int. J. Of Lifelong Education*, (25) 3 pp.321–332
- Kan, Ç. (2009a) Sosyal Bilgiler Eğitiminde Küresel Vatandaşlık, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 25-30.
- Kan, Ç. (2009b) Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 17 (3) 895-904.
- Köksal, H. (2007) İlkçağ'da Vatandaşlık Eğitimi Olarak Tarih Öğretimi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1) 271-278.
- Kostas, A.L. Republican Europe and Multicultural Citizenship, *Politicks*, 21(1) pp.1-10.
- Maalouf, A.(2004) Ölümçül Kimlikler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Norbert, R. (2001) Union Citizenship-Metaphor or Source of Rights?, *European Law Journal*, (7) 1, pp.4-23.
- Scribner, J.P., Cockrell, K. S., Cockrell, D.H. Valentine, J.W. (1999) Creating Professional Communitiesin Schools Through Organizational Learning:An Evaluation of a School Improvement Process, *Educational Administration Quarterly*, 35(1) pp.130-160.
- Shaw, J. (1998) The Interpretation of European Union Citizenship, *Modernlawreview*, 68(3).
- TBMM (1961) İlköğretim ve Eğitim Kanunu (Kanun no: 222, Kabul tarihi: 5.1.1961) Resmi Gazete. 12.1.1961/10705. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>
- TBMM (1973) Milli Eğitim Temel Kanunu. (Kanun no: 1739, Kabul tarihi: 14.6.1973) Resmi Gazete. 24.6.1973/14574. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>
- Ulrich, K.P., Everson, M., Koenig, M., Edwige, L.(2003) Traditions of Citizenship in the European Union, *Citizenship Studies*, 7,1.
- Yiğiter, S. (2007) İlköğretim 7.Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Gerçekleşme Düzeyi İle İlgili Öğrenci Görüşleri, *Millî Eğitim Dergisi*, Sayı, 174.